

SUMMARY

Ivaniuk A. The ideas of innovative pedagogy in theoretical and practical legacy of Ivan Hurovych Tkachenko.

The article presents the results of historical and pedagogical studies of the innovative ideas in the theory and practice of an Ukrainian teacher Ivan Hurovych Tkachenko. The analysis of the published and unpublished sources, curricula, programs and reports on the results of the inspections of school performances held in the collections of the archives of Pedagogical Museum of Ukraine is presented.

The liberalization of public life in the late 50-s of the twentieth century, reform of the Soviet system of education to prepare young people for work in industry, agriculture, culture and science led to a strong pace of innovation in educational theory and practice. The innovative ideas of Ivan Tkachenko are in unison with the social priorities of those days. Noteworthy is the author's approach to the development of content and organizational forms, the methods of labor education and training of the students, implemented in the Bogdanivska secondary school of Znamyansk district in Kirovograd region. In the terms of knowledge as the dominant paradigm of education Ivan Tkachenko successfully embodied the principles of labor education and personal development of the students: intellectual, aesthetic, physical. The teacher did not consider labor education of the students as an end in itself but as a way of formation of positive motivation to learning and creative use in everyday practice. Ivan Tkachenko developed the idea of social and professional component of teaching and education of the students that was based on an understanding of transfer to the youth the essence of social culture. In the period of modernization of activity of secondary school innovative idea to integrate knowledge from natural subjects and agricultural production, the use of science and technology and science knowledge in production processes is relevant. The elements of pedagogical innovation of humanistic orientation are developing training methods, improving the structure and organizational learning and education implemented by the teachers in school practice. The significant innovative achievements have been implemented not only in practice of Bogdanivska secondary school, but also in other comprehensive schools of Ukraine, especially in Sahnivska secondary school of Korsun-Shevchenkivskiy district of Cherkasy region, Novopokrovska boarding school of Solonyanskiy district of Dnipropetrovsk region and others. The article singles out the importance of pedagogical innovation of the second half of the twentieth century and the ideas that are in unison for the modern development of Ukrainian school system.

Key words: *the ideas of innovative pedagogy, labor education, the model of labor education, integration of subjects, the organizational forms, the methods of training and education of the students, integration of education with production, social orientation of training and education of the students.*

УДК 37.011.3

С. Д. Ісаєва

Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих
НАПН України

ПРОФЕСІЙНА Я-КОНЦЕПЦІЯ ВЧИТЕЛЯ В РЕТРОСПЕКТИВІ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ ТОМАСА ГОРДОНА (1918–2002)

У статті досліджується діяльність і життєвий шлях видатного американського вченого, педагога, психолога, засновника асоціації «Гордон трейнінг інтернешенел» Томаса Гордона. Підкреслюється роль педагога як посередника між дітьми та системою ідей і традиціями людства. Називаються якості, якими, на думку Томаса Гордона, повинен володіти вчитель: толерантність, здатність на

співчуття, уміння нейтралізувати негативну поведінку учнів, уміння навчити учнів самостійно вирішувати свої проблеми.

Ключові слова: *Томас Гордон, творча спадщина, я-концепція, педагогічна невдача, толерантність, комунікативність.*

Постановка проблеми. На початку третього тисячоліття перед педагогами постає низка важливих завдань, серед яких розвиток молодих людей, які творчо впливатимуть на навколишній світ, та забезпечення умовами, що надаватимуть можливості вихованцям розкрити свої здібності, самовдосконалитися й відбутися як особистостям.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз літератури свідчить про наполегливі пошуки вченими нових стратегій виховання підростаючого покоління вчителем та формування в учителя певних якостей для набуття спеціальних навичок ефективного спілкування з учнями. Теорії та практиці підготовки майбутнього вчителя присвячено праці видатних педагогів минулого Я. Коменського, І. Песталоцці, Ф. Дістерверга, К. Ушинського, М. Пирогова, пізніше М. Бахтіна, А. Макаренка, В. Сухомлинського, а також наших сучасників Г. Балла, І. Беха, С. Гончаренко, І. Зязюна, В. Кременя, М. Лещенко, Н. Мойсеюк, В. Семиченко та ін. У своїх працях вони наголошують на необхідності отримання педагогами фундаментальних знань, спеціальної професійної підготовки та постійної самоосвіти [6; 8; 9].

В українському науково-освітньому просторі результати вивчення досвіду підготовки вчителів у США представлено в роботах таких українських дослідників: Я. Бельмаз (підготовка викладачів вищої школи), І. Гушлевська (професійні функції вчителя), В. Дикань (рефлексивний підхід у підготовці майбутніх педагогів), Н. Кравцова (педагогічна діяльність Джона Дьюї), В. Коваленко (педагогічні ідеї Джона Дьюї), Т. Кошманова (педагогічна освіта в історичному аспекті), Т. Ларіна (професійний розвиток учителів у асоціаціях), М. Лещенко (підготовка вчителя до естетичного виховання), Н. Муқан (професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл у системі неперервної освіти), А. Сбруєва (реформування системи освіти), Л. Рубан (педагогічна діяльність Дж. Холта), Т. Чувакова (адаптація молодого вчителя до умов роботи) [5; 7; 10; 11; 12].

Проте, на превеликий жаль, поза увагою вітчизняних дослідників залишилася педагогіка американського вченого Томаса Гордона (1918–2002), педагога-дослідника, психолога, творця власної методики, засновника фонду «Гордон Трейнінг Інтернешенел», який також багато часу приділив дослідженню взаємовідносин між учителями й учнями. Будучи визначним представником комунікативної педагогіки, Томас Гордон написав багато книг і статей із проблем міжособистісного спілкування.

Мета статті – проаналізувати та схарактеризувати професійну я-концепцію вчителя в ретроспективі творчої спадщини Томаса Гордона.

Виклад основного матеріалу. Томас Гордон народився 11 березня 1918 року в штаті Іллінойс. Був учнем відомого американського психолога й педагога Карла Роджерса, який викладав курс із психології в Чиказькому університеті в період, коли там навчався Томас Гордон. В одній зі своїх праць, а саме в праці «Про становлення особистості», К. Роджерс розвивав актуальні для педагогіки ідеї (концепція гуманних відносин у середовищі), які досить суттєво вплинули на Томаса Гордона, і в подальшому Томас Гордон застосовував ідеї клієнт-орієнтованої терапії Карла Роджерса у процесі розробки педагогічної системи «виховання без переможців і переможених» [4].

На сьогоднішній день ідеї Томаса Гордона широко застосовуються в професійній підготовці вчителів у багатьох зарубіжних країнах (США, Канада, Великобританія, Німеччина, Польща та ін.). Він є автором дев'яти книг, що опубліковані 32 мовами й більше 6 мільйонів копій яких розпродано по всьому світу [1; 2; 3].

Томас Гордон написав більше 50 публікацій стосовно консультування батьків, учителів щодо навчання й виховання дітей, демократичного прийняття рішень під час розв'язання конфліктів, організаційного менеджменту для керівників різноманітних інституцій.

У 1962 році Томасом Гордоном була створена асоціація «Гордон Трейнінг Інтернешенел», яка, сьогодні, використовуючи систему Гордона, пропонує навчання, підтримку та допомогу батькам, учителям і лідерам по всьому світу з метою сприяння поліпшенню їхніх стосунків із дітьми, учнями й підлеглими.

Томас Гордон розробив засади комунікативної педагогіки, яка поєднує такі компоненти:

- комунікація батьків і дітей;
- комунікація вчителів з учнями й батьками;
- міжособистісна комунікація в ситуаціях професійного та побутового спілкування.

Свою першу програму з ефективної підготовки батьків Томас Гордон представив у 1962 році. Вона сприяла широкому руху неформальної освіти батьків у США, і була запропонована в якості навчальної програми понад мільйону батьків у 43 країнах світу [1].

Спочатку така програма приваблювала, головним чином, батьків, чиї взаємовідносини з дітьми вже почали погіршуватись і створювали проблеми. Із часом її визнали як програму, яка допомагала батькам оволодіти навичками запобігання проблемі.

Програма з ефективної підготовки батьків стала поштовхом до появи низки інших програм, книжок і пов'язаних із ними видів діяльності. Відразу після появи перших груп слухачів, які навчались у Каліфорнії на спеціально організованих курсах за програмою з ефективної підготовки батьків, з

Томасом Гордоном почали зв'язуватися представники шкіл, які хотіли якомога більше дізнатися про дану програму.

Усе це змусило Томаса Гордона розпочати розробку спеціального курсу для вчителів, який, відповідно, був названий «Ефективне навчання вчителів». Цей курс знайомив учителів із 1) новими стратегіями ефективного спілкування з учнями без застосування руйнівного впливу сили та влади вчителів, 2) новими стратегіями підтримки дисципліни та 3) новими практичними стратегіями проведення групових обговорень тощо [2].

Курс з ефективної підготовки вчителів викладався в багатьох сотнях шкіл, як державних, так і приватних, майже по всій території США. Деякі американські школи включали теорію та методика ефективної підготовки вчителів у процес професійного розвитку педагогів, розглядаючи її як своєрідний «образ життя» для вчителів, учнів, адміністрації та батьків.

Розглядаючи професійну Я-концепцію вчителя в ретроспективі творчої спадщини Томаса Гордона, передусім, слід звернути увагу на причини педагогічних невдач і розчарувань учителів і шляхи їх подолання, які пропонував американський учений.

На переконання Томаса Гордона, професія педагога може й повинна бути однією із самих життєво стверджувальних професій, однак, на превеликий жаль, для багатьох учителів вона такою не є. Спілкуючись з учителями, Томас Гордон відмічав, що починаючи викладати, вони бачать себе щасливим поводитирями учнів, які жадають знань, мріють усе дослідити й відкрити. Однак, таке відчуття продовжується в учителів недовго, і з часом бажання викладати в них майже повністю зникає. Учителі, усе частіше, почувають себе наглядачами над невільниками, які мріють лише про те, щоб не працювати. Коли вчителі починають це відчувати й розуміти, вони намагаються розібратись у тому, що відбувається й чому викладання не приносить задоволення, про яке вони так мріяли [2, 18–19].

Іноді вчителі звинувачують своїх професорів і наставників у тому, що, у свій час, їх не попередили про «реальне життя». Часом вони звинувачують шкільне керівництво через те, що в класі багато учнів, немає умов для роботи, а зарплати низькі. Іноді вчителі навіть критикують адміністрацію за низький моральний дух школи, відсутність колективізму й погану старанність дітей. Але гірше за все те, що деякі вчителі раптом починають вважати, що в усьому винні вони самі. Кожний рік досить багато вчителів звільняються зі школи, розчаровані результатами своєї роботи й упевненими в тому, що є повними невдахами, оскільки не створені для викладацької роботи.

На думку Томаса Гордона, така ситуація зумовлена певними причинами. Корифеї педагогічної науки з усіма їх знаннями не можуть передати особистий досвід молодим учителям. До тих пір, доки молодий учитель сам не ввійде до класу, йому буде незрозуміло, чому вчительська

праця є важкою, і які вимоги вона висуває до людини загалом. Умови праці й заробітна платня також не відіграють вирішальної ролі. У школах з «ідеальними» умовами роботи й маленькими класами вчителі іноді відчують себе такими ж нещасними. Отримання більш високої заробітної платні за роботу, яка не приносить задоволення, навряд чи може зробити її більш приємною. До того ж, спостереження за сотнями тисяч учителів переконали Томаса Гордона в тому, що ті вчителі, які вважають себе невдахами, блискуче викладають свій предмет [2, 19–20].

Таким чином, Томас Гордон спробував з'ясувати в чому ж приховується справжня причина невдоволення викладачами собою. Розглядаючи загальне уявлення про ідеального вчителя, Томас Гордон наголошував, що в його основі лежать декілька поширених міфів: Міф 1. Гарний учитель спокійний, незворушний, ніколи не показує свого роздратування. Міф 2. Гарний учитель завжди справедливий. Для нього всі діти рівні, незалежно від кольору шкіри, здібностей або статі. Міф 3. Гарний учитель може й повинен приховувати свої справжні почуття від учнів. Міф 4. Гарний учитель однаково ставиться до всіх. У нього не може бути «любимчиків». Міф 5. Гарний учитель уміє організувати цікаве навчання, що розкріпачує дітей, але забезпечує тишу й лад. Міф 6. Гарний учитель завжди послідовний. Він не змінює своєї точки зору, нічого не забуває, не проявляє свого настрою та не робить помилок. Міф 7. Гарний учитель знає відповіді на всі питання. Він мудріший за своїх учнів. Міф 8. Гарні вчителі підтримують один одного й виступають «єдиним фронтом» перед учнями, незалежно від власної думки, цінностей або переконань [2].

З точки зору Томаса Гордона, враховуючи перелічені міфи, складається враження, що гарні вчителі повинні бути в усьому кращими, розумнішими й грамотнішими за звичайних людей. Але, зважаючи на те, що подібні міфи позбавляють учителя людських рис, працюючи над курсом Ефективної підготовки вчителів, Томас Гордон прагнув до того, щоб ідеал учителя не лише виглядав більш реально, але й дозволяв учителям залишатися самими собою з неповторними індивідуальними рисами.

Томас Гордон поділяв учителів на толерантних і нетолерантних. Він відмічав, що нетолерантні вчителі встановлюють «високу планку» для учнів (як правило, і для інших людей також), рідко задоволені природною поведінкою учнів у класі, і в них є непорушні та стійкі уявлення про те, що можна й що не можна робити. Школярі вважають таких учителів надмірно суворими, не люблять їх керівний тон і намагаються по можливості їх уникати. Толерантні вчителі суттєво розширюють межі припустимої поведінки, намагаючись менше засуджувати та проявляти більше гнучкості. Вони рідко нав'язують своє розуміння того, що можна й що не можна, і приймають виявлення будь-яких людських якостей. Учителі, які ладні сварити й засуджувати учня, звичайно вважають, що їх підхід допомагає учням краще поводитися. З точки зору Томаса Гордона, слухним є якраз протилежне.

Осудження, виставляння поганої оцінки, перелік недоліків та інші методи, котрими вчитель користується в подібних ситуаціях, заважають учневі змінитись і ніяк не сприяють його виправленню [2, 21–22].

Відомо, що інколи виникають ситуації, коли навіть самий терплячий учитель у якийсь момент стає нетерплячим, і та поведінка учнів, яка раніше здавалася йому цілком прийнятною, раптом перетворюється на неприйнятну. На думку Томаса Гордона, сприймання вчителем учня залежить від трьох факторів: 1) зміни в учителі, 2) різне ставлення вчителя до різних учнів, 3) зміни в ситуації або в середовищі.

Спочатку розглянемо, як Томас Гордон радив учителю розпізнавати зміни в самому собі. Педагог зазначає, що, загалом, усі люди по-різному реагують на інших людей залежно від свого настрою, стану власного здоров'я, часу доби тощо. Причому часто це ніяк не пов'язано з поведінкою інших людей, яка може залишатися незмінною. Оскільки всі вчителі також живі люди, а не байдужі, бездушні й непохибні роботи, у яких відсутні *сторонні* проблеми й переживання, то й вони реагують на все по-різному.

Чому вчителі по-різному ставляться до окремих учнів Томас Гордон пояснював так. Різне ставлення вчителя до різних учнів спричинюється багатьма причинами. Наприклад, у вчителя може бути особиста приязнь або неприязнь. Оскільки люди відрізняються один від одного (і це стосується як учнів, так і вчителів), неможливо всіх сприймати однаково. Тому, незалежно навіть від причин, до кожного учня підхід завжди буває різним.

Третім фактором, від якого залежить сприймання вчителем учня, на думку Томаса Гордона, є середовище або ситуація, у якій виявляється поведінка учня. Іноді неприйнятною вважається така поведінка учня, до якої іншим разом не було б ніяких претензій. Наприклад, більшість учителів нормально ставляться до сварок або стусанів і штовхань на спортивному майданчику, але дозволити таку поведінку в класі вони не можуть [2].

Окрім усього вищесказаного, необхідно зацентувати, що протягом тривалого часу Томас Гордон також досліджував показну невимогливість учителя. Не є секретом, що інколи вчителі змушені робити вигляд, ніби їх влаштовує поведінка учнів, якою вони насправді незадоволені. Або, навпаки, вчителі роблять вигляд, що вони незадоволені поведінкою учнів, до якої в іншій ситуації не мали б жодних претензій.

Томас Гордон переконаний, що в подібних ситуаціях, у кращому випадку, учні такого вчителя просто не зрозуміють, а в гіршому – вирішать, що він лицемірить. Зі спостережень педагога, коли запитують у дітей, чим їм не подобаються дорослі, то найчастіше вони дають дві відповіді: «Дорослі не чують нас» і «Дорослі прикидаються» [2, 28–34].

Для розв'язання проблем, що неминуче виникають у взаємовідносинах учителів з учнями, Томас Гордон, передусім, радить

навчитися розрізняти «належність» проблеми, тобто навчитися диференціювати, коли проблема «належить» учителю, а коли – учню.

На думку Томаса Гордона, вчителям дуже важливо вміти розрізняти й розпізнавати проблеми, що виникають у житті учнів, але ніяк не позначаються на власному житті вчителя, і проблеми, які самим безпосереднім чином суперечать інтересам учителя, оскільки вчителям необхідно абсолютно по-різному поводитися в таких різних ситуаціях [2, 36–40].

Підкреслимо, що, відповідно до професійної я-концепції вчителя Томаса Гордона, педагог для успішної професійної діяльності й самореалізації повинен навчитися: бути толерантним, здатним на співчуття, володіти стратегіями безпрограшного вирішення конфліктів; уміти нейтралізувати негативну поведінку учнів; забезпечувати розвиток кожного учня на основі формування вмінь самостійно вирішувати власні проблеми.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проаналізувавши погляди Томаса Гордона стосовно ефективної комунікації між учителем і учнями, можна зробити висновок, що цей визначний педагог глибоко висвітлив шляхи її забезпечення; здійснив критичний аналіз поведінки вчителів та причин виникнення їхнього некомпетентного ставлення до учнів; обґрунтував доцільність відкритих і щирих взаємовідносин між учителями й учнями.

Досвід Томаса Гордона може значно збагатити сучасну українську педагогічну теорію та практику, а тому заслуговує на особливу увагу. Водночас, оскільки дана стаття не претендує на вичерпне дослідження даної проблеми, доцільно в подальшому продовжити дослідження педагогічної спадщини Томаса Гордона.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gordon Th. P.E.T. Parent effectiveness training / Th. Gordon. – New York : Three rivers press, 2000. – 335 p. – ISBN 0-609-80693-9.
2. Gordon Th. T.E.T. Teacher effectiveness training / Th. Gordon. – New York : Three Rivers Press, 2003. – 365 p. – ISBN 0-609-80932-6.
3. Gordon Th. Discipline that Works. Promoting Self-Discipline in Children (formerly titled Teaching Children Discipline at Home and at School) / Th. Gordon. – New York : A Plume Book, 1989. – 258 p.
4. Rogers C. A way of Being / C. Rogers. – Boston ; New York : Houghton Mifflin Company, 1995. – 395 p.
5. Бельмаз Я. М. Професійна підготовка викладачів вищої школи у Великій Британії та США [Текст] : монографія / Я. М. Бельмаз ; Горлів. держ. пед. ін-т інозем. мов. – Горлівка : ГДПІМ, 2010. – 304 с.
6. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія / Іван Андрійович Зязюн. – Черкаси : Вид. від ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2008. – 608 с.
7. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960–2000 рр.) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Сергіївна Кошманова. – К., 2002. – 589 с.
8. Кремень В. Г. Педагогічна наука: час методологічної рефлексії / Василь Григорович Кремень // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 2. – С. 9–15.

9. Лещенко М. Тенденції розвитку міжнародної освітньої реальності / М. Лещенко, Н. Авшенюк // Педагогічна психологічна наука в Україні : праці в 5-ти томах. – Т. 4 : Навчання й освіта дорослих. – К. : Педагогічна думка. – 2012. – С. 246–257.

10. Рубан Л. Комунікативна дидактика дорослих у педагогічній спадщині Джона Холта (1923–1985 рр.) / Лариса Рубан // Імідж сучасн. педагога. – 2011. – № 1 (110). – С. 66–68.

11. Сбруєва А. А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англomовних країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ - початок ХХІ століття) : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 / А. А. Сбруєва. – К., 2005. – 41 с.

12. Чувакова Т. Г. Професійне становлення молодого вчителя у США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тетяна Григорівна Чувакова. – Ніжин, 2004. – 192 с.

РЕЗЮМЕ

Исаева С. Д. Профессиональная я-концепция учителя в ретроспективе творческого наследия Томаса Гордона (1918–2002).

В статье исследуется деятельность и жизненный путь выдающегося американского ученого, педагога, психолога, основателя ассоциации «Гордон трейнинг интернешенел» Томаса Гордона. Подчеркивается роль педагога как посредника между детьми и системой идей и традиций человечества. Называются качества, которыми, с точки зрения Томаса Гордона, должен владеть учитель: толерантность, способность сочувствовать, умение нейтрализовать негативное поведение учеников, умение научить учеников самостоятельно решать свои проблемы.

Ключевые слова: Томас Гордон, творческое наследие, я-концепция, педагогическая неудача, толерантность, коммуникативность.

SUMMARY

Isaieva S. The professional I-conception of a teacher in the retrospective of creative heritage of Thomas Gordon (1918–2002).

The activity and life of Thomas Gordon, a prominent American scientist, an educator, a psychologist, the founder of the association «Gordon Training International», is studied in the article. The role of an educator as a mediator between children and the system of ideas and humanity traditions is underlined. According to Thomas Gordon's point of view, human qualities, such as tolerance, ability to sympathize, capacity to neutralize negative behavior of the pupils, capacity to teach the pupils to solve their problems independently, should be owned by a teacher and are emphasized in the article.

Significance and necessity of pedagogical profession is highlighted in the article. Great importance is attached to correct training of future teachers. The role of a teacher as a mediator between children and the system of ideas and humanity traditions is underlined. The topic of the article is conditioned by some tasks which are put before the teachers: 1) the formation of a young man who creatively and actively will affect the world, 2) the conditions that will give a person an opportunity to discover potential skills and talent. Great importance is also given to the ability of effective communication.

The analysis of philosophical, psychological and pedagogical literature is fulfilled. Thanks to it the home and foreign scientists' searches of new conditions and mechanisms of the younger generation upbringing by a teacher are confirmed. The scientists underline the teachers' need in basic knowledge, special training and constant self-learning. The problem of a teacher's training in acquiring special communication skills is examined by a lot of foreign teachers and researchers.

However, the pedagogical heritage of Thomas Gordon (1918–2002), a prominent American scholar, educator, researcher, psychologist, creator of his own methodology, founder of «Gordon Training International» has remained unnoticed. But it's a well-known fact that he

devoted much of his time to research of the interrelations between the teachers and the students. As a prominent representative of communicative pedagogy Thomas Gordon wrote many books and articles concerning interpersonal communication about leadership, discipline, counseling, parenting, conflict resolution and democratic decision-making.

The professional self-concept of a teacher in a retrospective of creative heritage of Thomas Gordon is analyzed and described. The activity of Thomas Gordon is studied. Special attention is devoted to the professional I-conception of a teacher in the retrospective of creative heritage of Thomas Gordon. The information about his life is given briefly.

Today, Thomas Gordon is widely recognized thanks to his own teaching methods of effective communication and conflict resolution for parents, teachers, leaders.

According to Thomas Gordon's point of view, human qualities, such as tolerance, ability to sympathize, capacity to neutralize negative behavior of the pupils, capacity to teach the pupils to solve their problems independently, should be owned by a teacher and are emphasized in the article.

Key words: *Thomas Gordon, creative heritage, I-conception, pedagogical failure, tolerance, communicability.*

УДК 37(09)(477.52)Ступак

О. В. Похилько

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Ю. П. СТУПАК ЯК ДОСЛІДНИК ПЕДАГОГІЧНИХ ПОГЛЯДІВ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Стаття присвячена дослідницькій діяльності Юрія Петровича Ступака, зокрема його внеску у вивчення педагогічних поглядів Кобзаря. Здійснено історико-педагогічний аналіз наукових розвідок сумського вченого, у яких він звертається до поетичних і прозових творів Т. Г. Шевченка, а також його «Букваря южнорусского». Обґрунтовується зацікавленість українського класика питаннями навчання й виховання дітей. Стверджується думка про подальше активне вживання та змістове розширення поняття «народна педагогіка» в педагогічних працях Ю. П. Ступака. Звертається увага на спостереження дослідника щодо важливої ролі фольклору у вихованні підростаючої молоді.

Ключові слова: *Юрій Петрович Ступак, педагогічні погляди, Тарас Григорович Шевченко, «Букварь южнорусский», народна педагогіка, фольклор.*

Постановка проблеми. Останні десятиріччя ознаменувалися для нашої країни поверненням до сторінок української історії, до всього того, з чого й складається феномен національного життя, думок і сподівань народу, його культури та науки. Сотні імен наших співвітчизників, чия спадщина до певного часу замовчувалась або залишалася мало вивченою, були повернуті із забуття, інші – доповнені та збагачені новими знахідками, переосмислені під іншим кутом зору.

Серед них гідне місце належить сумському вченому *Юрію Петровичу Ступаку*, чия діяльність певною мірою сприяла становленню та розвитку національної системи освіти й виховання, автору численних (приблизно 320) наукових праць, публіцистичних і літературних творів, рецензій тощо.